

over het huwelijk te schrijven, ook in zijn gedachten telkens met de vrouw bezig was. Hij voegt er zelfs schertsend aan toe: verwonder u, dat ik er niet heelemaal een vrouw van geworden ben, quod non jamdudum femina factus sum.

Het ergste handelde Denifle met een brief, dien Luther uit Koburg schreef aan een jongen vriend te Wittenberg, die aan zware melancholie lijdende was. Luther geeft hem den uitnemenden raad, wat meer den omgang met vrouwen te zoeken; haar vroolijke scherts zal de sombere buien wel verdrijven; en daarbij geeft Luther hem vriendelijk verlof ook zijn vrouw te mogen bezoeken: „Miscebis igitur joca et ludos cum uxore mea et coeteris, quo cogitationes illas diabolicas fallas et bono fac sis animo, mi Hieronyme”⁷⁴). Denifle verhaalt zijn lezers dat Luther dezen jongen man den raad gaf „mit einer fremden Frau Sünde zu üben, um den Teufel zu überwinden”. En daartoe zou Luther hem zijn eigen vrouw hebben aangeboden!

Met meerdere voorbeelden wil ik uw aandacht niet vermoeien.

Wat ik u meedeelde, was genoeg om u te doen zien, hoe voorzichtig men met het citatenbewijs bij deze Roomsche schrijvers heeft te zijn.

Kom ik thans na het strijdperk verkend te hebben tot mijn eigenlijk pleidooi, dan dient in de eerste plaats onderzocht te worden, of de beschuldiging juist is, van Roomsche zijde telkens weer ingebracht, dat het *beginfel* der Reformatie tot zedeloosheid leidt.

Ik heb de aanklacht zoo kras geformuleerd, niet om daardoor bij mijn verweer te lichter gewonnen spel te hebben, maar omdat, indien juist is, wat Rome aanvoert, geen zachter uitdrukking mag gekozen worden. Heeft Luther, gelijk Dr. Heinrich beweert, met-